

מגע החיים מתחילתם

„וכשאני בודק את עצמי מבעד לציור, מבעד לחיי, אני שואל: דן, במה אתה נוגע?”

ציפי שחרור מראיית את דן קדר

עוד מעט יבואו הבולדוורים של עיריית תל אביב ויהרסו גם את הבית שבו ממוקם הסטודיו של הצייר דן קדר (מבטאים: קירר). מלחיים, ובחורף גם מיהדים עצמם, כבר נוגסים בכטון נגיסות עבות. אין ספק, היום, שבו יוכרו כל המיכנה כבלתי־ראוי ואף מסוכן למגורים אינו רחוק. במקומו יקום כאן כוודאי עוד מלון או בניין משרדים רביקומות. ואולי מיגרש־הנייה נוסף בעיר שתומת־העורקים. ביתניים מתפרק לו הם על אדן־החלון של סדנתו של קדר, מבר ותיק ואחוב. „מתפרק” לו על דרך המליצה, אבל כמעט גם כפשוטו.

אני מטפסת במעלה־המדרגות עד לקומה העליונה, ומגיעה באפיסת־כוחות לסטודיו או לסדנה של קדר. ריח חזק של צבע־שמן עומד באוויר, אבל חזק ממנו ריח־החלב העולה מן הקירות. ועל שניה עולה ריחו המשכר של הים. מאנשיה, או כמעט. לא, הוא לא גר כאן, כי אם בצפון העיר הישן, הבורגני והטוב. גם שם בקומת גג, אבל כאן הוא עובד.

את רואה, הוא אומר לי כשהוא מצית לעצמו סיגר עבה וריחני, ככל שהמצב סביב נעשה גרוע יותר, אני בוחר לי סיגרים ומשקאות טובים יותר. אני רוצה ליצור מעין עולם־שכנגד, אנטי־תורה למצב הקיים.

לשם מה לא אנטי־תורות כאלה כשיש לך מגע ישיר כזה עם הים, אני מצביעה לעבר החלון. ומלכך זאת, מה בדבר כל עשרות הציורים הנרצבים כאן, שעונים זה על זה, כל אחד מהם והאנטי־תורה למצב הקיים שבו.

דן מתרגש בנקל. עיניו מתמלאות דוק של משהו לא־מוגדר והוא ממחרר להציג לפני ציור שצייר לפני 40 שנה: מכונית־חישוב ישנה, שני תפוחים ובקבוקון.

הציור הראשון

זהו הציור הראשון שלי... הוא מסביר. דומם פשוט ונאייוו שהיציגתי בבית־הספר (שנקרא „סטודיו לציור”) של שטרייכמן וסטימצי. ומה בכך, אני שואלת את עצמי בלי קול.

דן כמו נחש את שאלתי. הנה כאן היא אותה ראשוניות שאני תמיד חושש לאבד ומצד שני — ממשיך לחפש אחריה... כל יום אני נכנס לסטודיו, מבטי סביבי, נושם נשימה אחת ארוכה, ומקווה שעוד לא איבדתי אותה התפעמות ראשונה של הנער בן 17 שצייר את הציור הזה... לגעת שוב בשקיפות הזאת, לתת את הפיתום הנכון והקו הנכון והחריטה על הבר בעזרת עוקצו (הקנה) של המיכחול, והצבע המעובה, לתת שוב את המישחק הנכון של פני השטח, הטקסטורה, לחוש בכל פעם מחדש במגע הראשון של המיכחול והצבע.

והיום כשאני כבר סב לנכר, אני רוצה עוד יותר את החוויה הראשונה הזאת, שהיא מגע־חיים מתחילתם, מראשיתם, גם את הגופני שבה

היום, כדי שאוכל לחיות.”

הוא מושך בקוץ הכסוף, המטופח. „והאור הזה שבציורך זה המכבץ תמיד באיוו פינה תבויה ולפעמים מציף את כל הציור?”

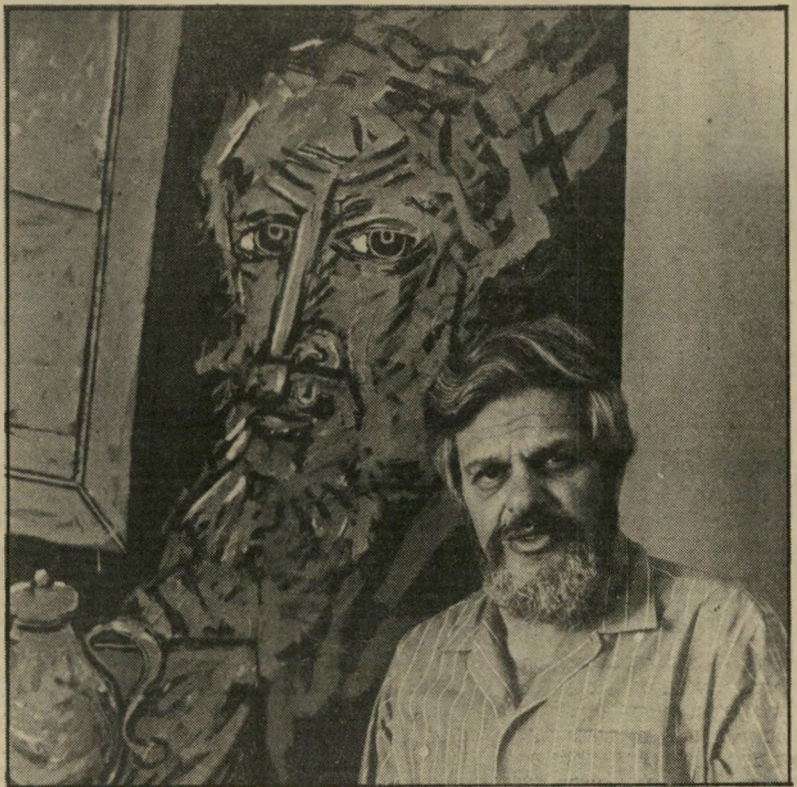
— זה החלום שאני מבקש להעניק לצופה. אבל האמת היא: בי עצמי אין עוד כל חלום, במובן של אופטימיות.”

אבל קדר מדבר עכשיו בנימה הנשמעת באווי מאוששת, כוסחת. והוא מוסיף: „אופטימיות, חד וזה, זה טימטום, על מה יש לשמוח. הדבר היחיד שנוטר בי הוא רצון לשרוד. לפעמים קל יותר לתרגם זאת לאופטימיות.”

והוא סותר את עצמו, כדרכם של יוצרים שההתחבטות והלבטים, הספק והחיפוש, אבל גם

חשרנות

עכשיו הוא מביט בי בחשרנות, בחון לראות



דן קדר וציורו: ריאליסט חברתי שלא יניח לעצמו ולעולם להתמוטט

המודעות הכואבת שהזולת לא יבין מה שאתה רוצה לומר לו, היא להם לחם חוק.

הכאב

„תראי את הכאב, איזה קושי יש לה לארץ הזאת, תראי את הלחצים שהיא שרויה בהם תמיד, והרי כולנו משלמים על כך, כולנו, בלי יוצא מן הכלל.”

דן מנסה להרוץ בדבריו עוד איזה מסך של אפלה. קשה שלא לחוש משהו־שבמשהו מן העצב שלו, בייחוד כשגלידיהם שבחלון מתחילים להוריד באור־השקיעה.

ולא יועילו לה גם ריגעי האושר והכאב שהם נחלתו של הצייר, ומישאלתו לצבוע את כל

בפני את תגובתי לנוסטאלגיה החזקה כל־כך. הפורצת מתוך דבריו. האם אני מאשימה אותו בבנאליות? בסנטימנטאליות של גיל־העמידה? „השד יודע מה הולך כראש של הצעירים האלה. ככה זה. יום אחד גם אני אדבר כך. מולי יישב או תשב או איוו נערה או איש צעיר... אין זמן לפתח את המחשבה.”

דן מסביר, כמו מצטרק. אני מתעב נוסטאלגיה, הנוסטאלגיה היא האויב. אבל המציאות היום עכורה כל־כך. הביטי, אני נולדתי אל תוך מציאות של מאורעות, מלחמות ועוני, וככל זאת לא היתה בנו התחושה הזאת של נפילה לתהום שאני מוצא בי היום. כל יום אני צריך להרוץ לאחור איוו אפלה חרשה, כדי שאוכל להתחיל את

העולם בצבעים, לעשות אותו ראוי יותר למגורי אדם, לכבוד האדם. אילו אפשר היה לחיות כאן יום אחד בשלום... עם עצמך ובנינו לבין עצמנו ובנינו לבין העולם...”

ומוסיף: „תראי, אני הייתי תלמיד של טוני האלה, המנהלת הנערצת של תיכון חדש. היא זאת שהביאה אלינו את מרטיץ כובר ואת ברית שלום, והיא שביקשה כל חייה לחנך כאן דור של נערים ונערות להומאניזם, לתרבות אנוש. והיכן כל זה היום? אבל האם מותר לנו פשוט לומר באיוו צדקנות עצמית של טובעים. העולם של אתמול, ולהסתפק בכך?”

לכן אני חוזר שוב ושוב לציור הראשון שלי. אני רוצה שתביני. כדי להתיר איזה פלונטר, אדם צריך למצוא את קצה החוט. זהו קצה החוט שלי. לכן הראיתי לך את הציור הגאיווי הזה... באמת יכול להיות שאני כולי איזה מיץ פלונטר מהלך...”

פלונטר מהלך

דן קדר הצייר צמח מתוך הסטודיו המפורסם של אבני. משם עבר לסטודיו של שטרייכמן וסטימצי. שם התחיל כשבילו החלום ושם הוא גם נגמר.

הגישה שלהם כישרה את אופקים חדשים. למעשה, הם היו אופקים חדשים. ואני מלא הערכה והערצה להישגיהם. אבל אני הייתי חניך השומר הצעיר ומצאתי שהנושא החברתי־אידיאולוגי לא בא אצלם לידי ביטוי. נכון, הם גם התנגדו לעירוב הלוח־האמנות המופשט עם אנכי המציאות. אבל אני עצמי הייתי אז מאוד אידיאולוגי. עברתי ללמוד אצל ארדון בירושלים, בבצלאל. אם אצל שטרייכמן וסטימצי הלך הצד התוכני, המציאותי ונעלם, ארדון נתן לנו במקומו סמלים. סמלים, סמלים ועוד סמלים.

אני רציתי ללמוד כיצד מעצבים רעיונות בצד יור, מישאלה מאוד לא פופולארית באותם ימים מחוץ לחוגים שנקראו ריאליסטים־סוציאליסטים. חיים חיפשוני ולא מצאתי זאת באופקים חדשים. ולמען האמת, לא מצאתי גם אצל ארדון. אותן שנים עדיין לא הבנתי כי שום צייר ושום אסכולה ושום בית־ספר שבעולם לא ייתנו לי את התשובה, וכי עלי למצוא אותה בתוכי, תוך כדי עבודה.”

סוציאליסטים, קומוניסטים

נפתלי בזם נתן ביטוי למציאות החברתית של אותן שנים. כולנו היינו סוציאליסטים קומוניסטים טיים והעניינים היו נשואות לברית־המועצות. ואני קראתי את אמנות וחברה של ז'דאנוב, שהרעיון המרכזי בו היה: אמנות מגוייסת למען השליטון, אומנם שילטון הפרולטאריוו... ואילו אני בתוך מיסגרות פלאקאטיה, סיסמטיות, מגוייסת, מעולם לא יכולתי ליצור — גם אילו רציתי. אז גמלה בי ההחלטה לחרול מן הציור... 10 שנים לא ציירתי, לפחות 10 שנים. אולי משהו ככה בי או. ורו קדר נטש את הציור לטובת התיאטרון, סיים בהצטיינות את לימודי התיאטרון באונד רוק של בריסטול (להבדיל מן התיאטרון הלוונדוני). במשך זמן־מה הוא ניהל את בית־הספר לאמנות התיאטרון בית צבי. הוא אפילו ביים ב־קאמר” את אונת הסונדר של לורקה, ביים בסמבטיון של ברלינסקי וב־זואב, ומדי פעם — בלהקות צבאיות.

כל אותן שנים הוא לא צייר תמונות. במקום זאת, הוא צייר בסיפרייה־בימוי שלו את סצינות המחזה שאותו הוא ביים, את הדמויות, תיעד את עבודתו בתיאטרון. וכעבור עשר שנים הוא התחיל לגשש בחזרה את דרכו אל הציור.

פתאום, כיום בהיר אחד, כמו שאומרים, הרגשתי שהתיאטרון אינו יכול להוות בשבילי תחליף לציור. מכל מקום, לא לצמיתות. פתאום הרגשתי שהציור נתן לי אפשרות לביטוי אישי חזק יותר, שהרי בציור אדם אומר את דברו ללא שותפים. וכך, התעוררתי פתאום כמו חוני המעגל. אפשר להגיד שנולדתי מחדש. בין השאר, אל תוך עולם אמנות חדש, אנשים אחרים, גישות שונות מאלה שהיכרתי בעבר.”

שכות חדשות

הכל דיברו שפות חדשות, דיברו על מור כבויות, לא השתמשו עוד במובנים הישנים. ואני חייב להודות שהחידושים, הרברים שנאמר, שבו את ליבי. אפילו הטרימינולוגיה. אז גם ראיתי לראשונה את עבודותיו של ראושנברג האמריקני בתחילה הוא קומס אותי, עורר בי התנגדות, חשבתי שעבודותיו אינן אלא אוסף של תרגילים ושעשעו־ישוא. לאט לאט נפתח לפני העולם, שהסתתר או היה נסתר מעיני, מאחורי מה שנראה לי כשעשעו־ישוא ומישחקים. נוכרתי בהתפעמות, בחוויה העזה שהיתה כרוכה בציור הראשון שלי,

לא מצטערים ולא מברכים, אבל „ברוך שפטרנו”

דבריו של חבר הכנסת גלוי־הלב מאיר כהן־אבידוב, שהגיב על הודעת ההתפטרות ב„ברוך שפטרנו”, מאפיינת גם את תגובתם של לא־מעטים מחבריו להנהלת־העיר שאינם דווקא בני־מפלגתו. בגורא־לובקה ההבדלים בין מערך לליכוד, שמאל וימין, יוניס וניצנים, אינם חדים וברורים כל־כך. נראה שטבעו במי־המיזוקות הרבות שהוקמו בעיר בשנים האחרונות על חשבון הרכבת התחתית, הכרמלית, המושבת.

בכך הקדימה שוב חיפה את מרכזי הארץ, שגם בהם הסתמך בשבועות האחרונים ביתר־שאת הקונצנזוס הקיים של הכוב־שים.

כל אלה יכולים עתה לנשום לרווחה: עוד „מבצר” של תרבות אופוזיציונית, מצפונית, יעילה, נפל בהסתערות הכללית שהחלה מעל דפי „כותרת ראשית” והקיפה כמעט את כל העיתונות הישראלית.

הם ובירויני „התחיה” נתנו את האות — וגוראל ושלוחו, יהב, עשו את המלאכה.

גם זה מסתיימה של ישראל החדשה, זו של 1988. מעניין שהדרך אל „התחיה” — ש־עצם הגזר, אחרי הכל, מן הפועל חיה, זרועה כל־כך הרבה גופות מתים.

התיאטרון העירוני בחיפה אינו האחרון שבהם.

ובכן, הדבר שמפנינו יגורתי קם והיה: אין תיאטרון חיפה. מכל מקום, אין הוא קיים עוד וגם לא יתקיים בעתיד — לפחות בעתיד הנראה לעין — במתכונת שבה היה קיים ב־20 השנים האחרונות, ובייחוד בדמות שהעניקו לו שני אמני־תיאטרון יצירתיים אלה: יהושע סובול וגדליה בטר.

קשה לראות את הביטוי השכיח, בעל המצפון והחזון האמ־נותי שייאות להיכנס לנעליהם של שנים אלה, בתנאים שנוצרו. ומי שיקבל עליו את התפקיד המוצע עתה בדמי לא־יחרץ על ידי הז'דאנוב החיפני הקטן, יונה יגב והבוס הגדול שלו, ז'דאנוב־סקי־גוראל, בעידודה על מועצת העסקים המדקרת את ועד־מנהל, יעיד על עצמו עדות שממנה יקשה לו לטחר את עצמו כל שנות ההלחמה.

לא מצטער ולא מברך, הגיב ראש עיריית־חיפה על הודעת ההתפטרות, אותה נחפו לקבל אמילו בלא גינוני הנימוס המקורי בלים של „ניסיונות לשכנע את הפורשים לחזור בהם מהחל־טתם.”

בכך קלע בלי ספק לנפש עירו. לא רק הצדיקים יודעים את נפש בהמתם, לפעמים יודעים אותה גם אלה הרוכבים על חמו־רים בתנונית הפורמיאדה של סטודנטיהם.

כי חיפה מעולם, לא הצטערה ולא ברכה את התיאטרון שבו זכתה כבהיסח הדעת. למען האמת, היא מעולם גם לא היתה ראויה לו.